

системе «Человек Универсум»: дис. ... д.филос.н.: 09.00.08 / Елена Владимировна Грязнова. – Нижний Новгород, 2006. – 372 с.

2. Моисеев В. И. Логика всеединства / Моисеев В. И. – М.: Изд-во «ПЕР СЭ», 2002. – 415 с.

3. Моисеев В. И. Логика открытого синтеза [Электронный ресурс] / В. И. Моисеев. – СПб.: ИД «Мирь», 2010. – Презентация монографии проф. В. И. Моисеева в Доме Лосева. – Режим доступа: http://neoallunity.ru/1/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=100013#

4. Моисеев В. И. Курс видеолекций по логике всеединства [Электронный ресурс] / В. И. Моисеев // Философия неовсединства. – Режим доступа: http://neoallunity.ru/1/index.php?option=com_content&view=article&id=40&Itemid=100012

5. Медоваров М. «Парменид» Платона в интерпретациях неоплатоников и А. Ф. Лосева [Электронный ресурс] / М. Медоваров. – Режим доступа: <http://www.platonizm.ru/content/medovarov-m-parmenid-platona-v-interpretatsiyah-neoplatonikov-i-af-loseva>

6. Вахитов Р. Р. Онтологический структурализм евразийцев (резюме доклада в Доме А. Ф. Лосева 14.04.2011 г.) [Электронный ресурс] / Р. Р. Вахитов. – Режим доступа: <http://www.losev-library.ru/index.php?pid=6652>

References

1. Gryaznova E.V. Virtualnoinformatsionnaya realnost v sisteme «Chelovek Universum»: dis. ... d.filos.n.: 09.00.08 / Elena Vladimirovna Gryaznova. – Nizhniy Novgorod, 2006. – 372 s.

2. Moiseev V.I. Logika vseedinstva / Moiseev V.I. – M.: Izd-vo «PER SE», 2002. – 415 s.

3. Moiseev V.I. Logika otkryitogo sinteza [Jelektronnyj resurs] / V.I. Moiseev. – SPb.: ID «Mir'», 2010. – Prezentatsiya monografii prof. V.I. Moiseeva v Dome Loseva. – Rezhim dostupa: http://neoallunity.ru/1/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=100013#

4. Moiseev V.I. Kurs videolektsiy po logike vseedinstva [Jelektronnyj resurs] / V.I. Moiseev // Filosofiya neovseedinstva. – Rezhim dostupa: http://neoallunity.ru/1/index.php?option=com_content&view=article&id=40&Itemid=100012

5. Medovarov M. «Parmenid» Platona v interpretatsiyah neoplatonikov i A.F. Loseva [Jelektronnyj resurs] / M.Medovarov. – Rezhim dostupa: <http://www.platonizm.ru/content/medovarov-m-parmenid-rlatona-v-interpretatsiyah-neoplatonikov-i-af-loseva>

6. Vahitov R.R. Ontologicheskii strukturalizm evraziytsev (rezyume doklada v Dome A.F. Loseva 14.04.2011 g.) [Jelektronnyj resurs] / R.R. Vahitov. – Rezhim dostupa: <http://www.losev-library.ru/index.php?pid=6652>

Zhurba M.A., doctor of philosophical sciences, head of the department of philosophical and humanitarian disciplines of the Institute of Chemical Technologies of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Ukraine, Rubizhne), zna_3@rambler.ru

In search of The All: return to ancient sources

In the research, relying on V. Moiseyev's method of logical and philosophical reconstruction of all-in-oneness, which he used during his analysis of Platon's dialogue «Parmenides», the attempt to explain the mechanism of formation of multi-vectorial structures of understanding of virtual reality is made. It is noted that in attempt to imagine projections of The All, it is necessary not simply to consider any part of it, – a certain system, the structure of separation of projections from the whole is necessary. It is underlined that the use of this method will allow to deepen understanding of the hidden integral matrix of possible variations of virtual reality. It is emphasized that according to this method, each concept is understood as a source of its various projections, therefore considering these projections it is possible to reproduce the integral picture. It is underlined that the similar approach, which is applied to understanding of virtual reality, opens the way to nonconventional consideration of problems of modern ontology and epistemology and also gives opportunity to get closer to the hidden matrix of possible variations of virtual reality.

Keywords: virtual reality, the method of logical and philosophical reconstruction of all-in-oneness, The All, synthesis, projection, whole.

Журба Н. А., доктор философских наук, заведующий кафедрой философских и гуманитарных дисциплин, Институт химических технологий Восточноевропейского национального университета им. Владимира Даля (Украина, Рубежное), zna_3@rambler.ru

В поисках Единого: возвращение к античным источникам

Опираясь на метод логико-философской реконструкции всеединства В. Моисеева, примененный им при анализе диалога Платона «Парменид», в

исследовании была предпринята попытка объяснить механизм образования разноречивых структур понимания виртуальной реальности. Отмечено, что при попытке представить проекции Единого, необходимо не просто рассмотреть любую его сторону, – нужна определенная система, структура вырезания проекций из целого. Подчеркнуто, что использование этого метода позволит несколько углубить понимание скрытой целостной матрицы возможных вариаций виртуальной реальности. Отмечено, что в соответствии с этим методом каждое понятие понимается как источник различных его проекций, поэтому рассматривая эти проекции возможно воспроизвести целостную картину. Подчеркивается, что подобный подход, применяемый к пониманию виртуальной реальности, открывает путь к нетрадиционному рассмотрению проблем современной онтологии и гносеологии, а также предоставляет возможность приблизиться к скрытой матрице возможных вариаций виртуальной реальности.

Ключевые слова: виртуальная реальность, метод логико-философской реконструкции всеединства, Единственное, синтез, проекция, целое.

* * *

УДК 167.7

Чернова Л. П.

кандидат философских наук, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Київ), lp_chernova@mail.ru

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Розглядається філософський сенс сучасної наукової картини світу з позиції логіки сенсу, яка дає можливість додатково об'ємно розглядати ті складні явища сьогодення, котрі самі по собі вже не сприймаються, більше того, можуть призводити до оманливих висновків.

Ключові слова: філософський сенс, сучасна наукова картина світу, логіки сенсу.

Ми живемо в епоху глобалізації та ідеології постмодернізму. Глобалізація – прояв дій планетарного людства в єдиному часі-просторі нової, по суті, ще не відомої, штучної технобіосфери. Що ж до ідеології постмодернізму, то вона реалізується в широкому спектрі проявів – від втрати відчуття цілісності світу до спокус зняття всіх заборон. Це спричинює наростання у людини розгубленості, втрати смислу власного існування, причому в загрозливих розмірах. Причини тут різні: як недосконале знання тих нових процесів та явищ, котрі з шаленою швидкістю наповнюють людське життя, так і невиважене ставлення до них.

Виникає нагальна необхідність того, що можна означити як «просвітництво сенсу», тобто такого людського розуміння і світосприйняття, котре одночасно зорієнтоване і на пізнання законів універсуму (світу як цілісності), і на відповідне їх коректне, «контрабсурдне» використання. Підкреслимо, що, по-перше, це має бути просвітництво саме того переважаючого людського загалу, котрий керується доброю волею, вірить у можливість справедливості та існування істини, але схильний до самонавіювань і переконань у швидкому та остаточному розв'язанні своїх проблем, здебільшого науково-технологічним шляхом із радикальним «перевідтворенням» існуючого природного світу. По-друге, тут не можна ставити під сумнів як реальність фізичних, хімічних, біологічних тощо законів природи, так і необхідність їх використання людиною у процесі творення свого «дому» – штучної технобіосфери. Однак варто пам'ятати про спрямованість і, особливо, масштаби застосування цих законів, коли вони, виступаючи як виразники властивостей певних сфер буття, починають загрожувати існуванню інших його сфер, більш вразливих і крихких – органічної та духовної. По-третє, йдеться про просвітництво особливого типу, провідниками

якого мають стати люди глибоких наукових знань і морального авторитету, спроможні дохідливо пояснювати ті складні речі, котрі врешті-решт можуть бути «згорнуті» до кількох зрозумілих умоглядних положень [1, с. 139-152].

У чому ж причина сумніву, прихованого в цьому запитанні? Здавалося б, приводів для занепокоєння дуже мало. «Зовнішній» погляд на розвиток інформаційно-комп'ютерної технології, передусім її носія – світової мережу Інтернет, демонструє картину, яка вражає увагу. Адже вже на межі тисячоліть Інтернет стає по суті глобальним середовищем. «Павутиння» непомітно перетинає державні кордони, пов'язуючи як окремих користувачів, так і цілі спільноти. Досить дешево, без особливих технічних складнощів Інтернет обіцяє надавати користувачам будь-яку інформацію, котру вони можуть знайти, і пов'язувати постачальників інформації з потенційними користувачами з такою швидкістю та легкістю, яку вони раніше не могли навіть уявити. Є вагомі підстави говорити про можливість створення на основі відповідним чином налаштованого Інтернету певного «Супермозку» [2, с. 110]. Адже формується комунікаційна мережа, яка поєднує кінцевих користувачів – живих людей, наділених індивідуальною свідомістю. Природна аналогія з нейронними мережами мозку людини, де взаємодіють живі клітини, ще більше підсилюється, якщо порівняти кількість цих клітин – нейронів – у мозку (а їх близько 10 млрд.) з населенням Землі (6 млрд.). За умови прогнозованого зростання її населення до 10-12 млрд. і реалізації для кожного мешканця планети можливості виходу в Інтернет аналогія вже переходить у синергетичний принцип фрактальності (самоподібності побудови складної системи на різних її рівнях) і починає прямо працювати на ідеї В. І. Вернадського про становлення ноосфери [3, с. 25].

Це, нагадаймо, те знання про речі (додамо: і вміння їх використовувати – «техне», за Аристотелем), яке у Ж. Дельоза визначає «необхідну» умову сенсу інформаційно-комп'ютерної технології. Ці застереження метра можна поділити на дві групи. До першої належать ті, які заперечують «слабкий абсурд» (марні очікування) і містять критику сподівань людства на «чудовий новий світ» виключно під егідою інформаційно-комп'ютерних технологій і за рахунок інших досягнень людської цивілізації. Друга група заперечень спрямована проти «сильного абсурду» як «пошуку добра від добра», і вона безпосередньо стосується проблем штучного інтелекту.

Тут критика діє у діапазоні, котрий обмежується двома крайніми позиціями. Перша – це твердження, що повноцінний штучний інтелект (розум) як такий (включаючи не тільки формально-логічне мислення, а й образне, творче, емоційний світ, віру тощо) неможливий, оскільки для цього існує низка «заборон» з боку законів універсуму. Друга позиція – застереження, що навіть у тому разі, коли дані заборони вдасться «обійти» і штучний інтелект «за духом» більш-менш дорівнюватиме людському, то людство може легко перетворитися на заручника його забаванок – чи то цілком невинних, чи вельми небезпечних. Можливий, скажімо, такий «крутий» варіант, як образа штучного інтелекту за відсутність відповідного тіла і вимога/спроба його реалізації.

Зауважимо, що розглядаємо тут лише, так би мовити, класичний варіант створення штучного інтелекту

«поза» людиною природною. Але сучасна дійсність виявляє інтенсивне прагнення створити вже не тільки штучний інтелект, а й саму штучну людину замість («на місці») людини природної. Дії тут уже розгортаються по всьому фронту існування нинішнього Homo sapiens. Соматична ділянка демонструє вдалі спроби не тільки зміни зовнішності (це вже рутинна) і заміни людських органів (поки що переважно хворих) на донорські, а й зміни статті (до чого вдаються на даному етапі лише окремі оригінали). Психосоматична ділянка проектує вдосконалення людини шляхом вживлення у її мозок чипів з вирощеними на них нервовими волокнами – це вже здійснено в США на тваринах. А англійський професор К. Уорвік імплантував собі та родичам (поки що тільки під шкіру) мікропроцесори, що має стати прообразом штучного ментального зв'язку, здатного передавати відчуття та емоції [4, с. 6].

Є також ментальна ділянка фронту створення штучної людини, яка взагалі не передбачає будь-яких зовнішніх фізичних втручань у її «Я», тут діють майже «нічим» – тільки засобами масової культури (прийняття котрої – річ добровільна: хочеш – підпорядковуйся її моделям, хочеш – ні). А успіхи досягаються вражаючі: формується свідомість людей нової «породи» – енергійно-спрошчених, стандартизованих, націлених на безоглядний гедонізм, позбавлених ціннісного тягара минулого та особистої відповідальності за майбутнє («чіповії» – за Ю. Осиповим).

Тут тільки й залишається охарактеризувати зазначені спроби створення нової (штучної) людини, наприклад, як «artificial degeneration» («штучне зvierодніння»). Або навпаки – подивуватись наївності і недалекодглядності Б. Паскаля, котрий називав людину «мислячою тростиною» і вважав її здатність розуміти власну крихкість ознакою своєї гідності. Очевидно, коректне розв'язання цієї та інших, близьких до неї цивілізаційних проблем, потребує ширших міркувань – тобто відповідного метадискурсу. Він має пов'язати знання про речі (їхню природу, можливості) та людське ставлення до них (що з цього випливає не тільки тут-і-тепер, а і в ширшому просторовому обсязі та в розгорнутому часовому горизонті). Інакше кажучи, метадискурс покликаний діяти саме в режимі з'ясування сенсу того, що вже відбувається та/чи може відбуватися у майбутньому.

Такий метадискурс зараз тільки формується – власне, як сучасна постнекласична наука [5, с. 245]. Домінуючою особливістю постнекласики є те, що вона враховує співвіднесеність отримуваних знань про об'єкт (річ) пізнання не лише з особливостями залучених для цього засобів та операцій, а й людських ціннісно-цільових структур.

Тому постнекласична наука не тільки значною мірою на світоглядному рівні знімає жорстке протиставлення наук про всесвіт наукам про людину, а й починає «працювати» у кодах сенсу. Її наукова картина світу – універсальний (глобальний) еволюціонізм, а основний інструментарій – синергетика. Залишаючи всі змістові онтологічні структури універсуму – час, простір, матерію, дух, можливість, енергію, дійсність тощо на місці, постнекласична наука розглядає зумовлені ними об'єкти та процеси переважно через призму нелінійної самоорганізації і в «нестандартних» сполученнях, недосяжних для попередніх – класичної і некласичної наук.

Це дає змогу аналізувати численні проблеми, які виникли не сьогодні, але тип розв'язання яких, без перебільшення, формуватиме цивілізаційне обличчя майбутнього. З'являється можливість побачити їх немовби голографічно, об'ємно, змінюючи різні дослідницькі ракурси та рівні аналізу.

Передусім тут виникає потреба цивілізаційного макророзгляду найрізноманітніших проблем сучасного суспільства, де виділяються два основні взаємопов'язані чинники – ідеологічний та інституціональний.

Ці чинники функціонують на тлі сучасних процесів глобалізації, які разом утворюють ту особливу цілісність, котра є реальною формою буття сьогодення. Якщо розуміти глобалізацію як об'єктивну реальність, зумовлену таким рівнем економічної, політичної та інформаційної сполученості планетарного людства, коли його єдність визначається вже не тільки спільним простором, а й розвитком подій у реальному масштабі часу (синхронно), то для нинішнього етапу глобалізації характерна гранична антиномічність усіх процесів. Вони реалізуються у двох площинах. Перша лежить буквально на поверхні і відображає геополітичний поділ на найзаможніші країни I світу багатих і значно бідніші країни II і III світів (відповідно, держави колишнього соціалістичного блоку і ті, що розвиваються). Друга площина, пов'язана з процесами глобалізації, є зовсім не очевидною і йде в їхню глибину. Вона виявляє той проблемний стан речей, який можна визначити так: незрозуміло, чи отримує окрема людина та людство загалом внаслідок глобалізації додаткове виправдання свого існування, приріст його сенсу, чи, попри затрачувані величезні зусилля, відбувається зменшення сенсу, самовідчуження людини? У першій площині процеси глобалізації піддаються певному цільовому спрямуванню. Адже вони виникли як відповідна «надбудова» до моделі життя країн «золотого мільярда» (звідси – явне небажання мешканців останніх ділитися благами глобалізації з іншими – мовляв, «прогресу на всіх не вистачить»). Крім того, тут існує можливість діяти прецизійно та собі на вигоду через специфічні важелі впливу – МВФ, Світовий банк, окремі транснаціональні корпорації тощо (так звані агенти глобалізму). У другій площині процеси глобалізації скоріш не керовані, а запрограмовані відповідними властивостями ідеологічного та інституціонального чинників. Схоже, ці процеси набувають характеру механізмів з позитивним зворотним зв'язком, що вже «карбує... простою і суворою карбівкою» (М. Гайдеггер) людство, яке їх породило [6, с. 361].

Отже, ідеологічним чинником, що зумовлює менталітет критичної маси сучасного світового загалу (байдуже – свідомо чи несвідомо), є постмодернізм. Уже на кінець XX століття він стає домінуючим світосприйняттям. Діючи як специфічна «надламна» (А. Тойнбі, Л. Гумільов) фаза циклічного цивілізаційного розвитку і спекулюючи на реальних властивостях буття, постмодернізм сформувався як своєрідна контр-культурна (стосовно культури в класичному розумінні) система з низкою характерних особливостей.

По-перше, істотно знизився творчий потенціал порівняно з попереднім модерн-проектом («постмодернізм – культура вже готових цитат»). Цивілізаційний розвиток на основі перманентно оновлюваного наукового знання

про фундаментальні особливості світу та зразків високої культури/мистецтва, притаманий модерн-проекту, замінюється розвитком, який відбувається здебільшого за рахунок перерозподілу та оптимізації раніше отриманих людством знань (і чи не найдосконаліший тут інструмент – інформаційно-комп'ютерна технологія) з паралельним поширенням різних форм напівдеструктивної та прямо кримінальної діяльності (нарко- і порнобізнес, торгівля зброєю, гральний бізнес, «розкрутка» поп-зірок).

По-друге, стає реальністю спекулятивне використання можливостей семіотики, утверджується незалежність змісту знаків про універсум від реальних властивостей універсуму, яким вони мають відповідати. Граничним наслідком цього стає інтертекстуальність – легітимізація текстів, для яких критерієм є не семантична («вертикальна») співвіднесеність з реальністю, а синтаксична («горизонтальна») співвіднесеність з іншими штучними текстами. Звідси – можливість їх довільного трактування. Розповсюджуються і стають самодостатніми симулякри – імітатори дійсності, «кращі», ніж сама дійсність.

По-третє, постмодернізм тяжіє до «слабких спокус» (Ж. Бодріяр) неорганічно-штучних форм буття. Іміджеманія, PR-технології – це провідники та втілювачі глибинного потягу до видимості (неавтентичності) на тлі нерозбірливої системи цінностей соціуму та його індоктринованості рекламою і ЗМІ.

По-четверте, спостерігається потяг до абсолютизації ігрового начала. Вже перейдені нормальні межі *Homo ludensa* («людини, що грається»), де гра діє як процес творчої універсалізації людських якостей. Сьогодні соціум дедалі більше відтворює і поширює гру як самоціль. Відбувається взаємопроникнення високого і низького, обов'язкового і факультативного, формується «ситуація, коли бізнес стає грою, а гра бізнесом» (Й. Гейзінга), що є ознакою занепаду цивілізації. В соціально-культурній площині це зумовлює нерозбірливість масової культури, в економічній – так звану гру з нульовою сумою, де сума вигравшів і програвшів усіх оперуючих сторін дорівнює нулю. Тобто відбувається простий перерозподіл певного спільного блага з вигодою для одних за рахунок інших.

По-п'яте, у рамках постмодернізму відтворюються структури «нового середньовіччя» (дещо перефразовуючи У. Еко) з різким посиленням потягу до ірраціонального, епідемією містичного запаморочення, втечею від розуму і диктатом натовпів [7, с. 67]. Інтелігенція, зорієнтована на високі критерії моралі й смаку, дедалі відвертіше сприймається як рудиментарне утворення, яке чудом уціліло від часів модерн-проекту. Її соціальну нішу інтенсивно заповнюють більш «гнучкі» ділові люди – прагматики, експерти і менеджери. Відбувається «бунт мас» (за Х. Ортегою-і-Гассетом), коли представники різних соціальних прошарків, позбавлені особливих умінь і талантів, не надто цим переймаючись, отримують унікальну можливість мобільно пересуватися, мати до всього доступ і, в принципі, всім володіти [8, с. 217].

По-шосте, формується послідовна недовіра до «метарозповіді» (Ж.-Ф. Ліотар) – смислотворюючої цілісності. Активізується тенденція до деконструкції, дискретизації світу і соціуму на окремі компоненти, бай-

дужі один до одного. Отож, світ постмодернізму проявляється як гетерогенна субстанція, хаотична мережа – ризома, де панують гомогенно-узагальнені правила гри з нульовою сумою: те, що є прогресом для одних, стає регресом для інших; порядок і хаос, цивілізованість і варварство, учасність і архаїка діють у режимі взаємозумовленості [9, с. 194-95].

Другий, інституціональний чинник – як сукупність певних правил та норм (офіційних і неформальних), а також відповідних механізмів їх захисту і контролю, які регламентують життя людської спільноти, – втілюється у типі суспільства. Той тип, що на рубежі ХХ – ХХІ століть починає формуватися в країнах I світу і з тими чи іншими відмінностями має реалізовуватися в II та III світах, називають інформаційним, або постіндустріальним. Нагадаймо основні його властивості: перетворення виробництва нових технологій (know how), особливо інформаційно-комп'ютерних, на ключовий фактор прогресу; витіснення індустрії сферою послуг; зміна природи та системи управління виробництвом; новий характер управління і самоуправління у громадянському суспільстві; перетворення критерію професіоналізму на один з головних параметрів розвитку тощо.

Втім, у ході становлення інформаційного суспільства стають дедалі очевиднішими перші принципи розходження з первісним його баченням. Так, виявляються утопічними формаційні проекти «інформаційного соціалізму» (Д. Белл) та «відкритого суспільства» (Дж. Сорос). Перший потроху перетворюється на інформаційне «мережеве» поневолення світу, а другий – на «суспільство, відкрите для розграбування» [10, с. 3-8]. Глибший аналіз наявних елементів інформаційного суспільства і тенденцій його розвитку дає змогу зробити попередні висновки щодо негативних властивостей, іманентно притаманних його діючій моделі. Їх можна об'єднати в кілька положень.

Перше. У світі виник і зростає «перетворений» (фіктивний) сектор – сфера, де не створюються ні матеріальні, ні культурні цінності, а виробляються і відтворюються переважно фіктивні блага, призначення яких – обслуговування операцій, пов'язаних з трансформацією одних штучно вигаданих видів діяльності в інші. Цей сектор поглинає величезні ресурси, що вивільняються від прогресу матеріального виробництва наприкінці ХХ століття. Центром людської активності стає навіть не виробництво у формі ринку, а діяльність, спрямована на обслуговування та опосередкування ринкових відносин (точніше, операцій) між його інститутами. Між виробництвом, що має матеріальний характер, та утилітарним споживанням формується величезний масив фіктивного капіталу, бюрократії і маскультури. Діяльність тут, як найбільш престижна та динамічна, приваблює найактивніших, здібних людей. І переважно ця сфера стає місцем впровадження новітніх технологій (передусім інформаційно-комп'ютерних), у ній зосереджується основний творчий і новаторський потенціал людства. Загалом же людство дедалі більше занурюється у ситуацію, коли зростання обсягу виробництва благ (причому переважно завдяки «людському капіталу») реалізується як зростання «фіктивного» сектора, а не як соціальний прогрес. Якщо ж у соціальному векторі виділити певну креатосферу, в якій створюються культурні цінності, діє фундаментальна наука, триває процес формування вільної,

гуманної, всебічно розвиненої особистості, то можна говорити про її стагнацію. Більше, можна стверджувати, що виробництво фіктивних благ діє як замітник розвитку креатосфери.

Друге. Інформація замість інформації та вузький професіоналізм стають субститутами, заміниками світу культури і творчого потенціалу людини. Надзвичайно великий темп інформатизації суспільства створює стійку ілюзію її надзначущості. Насправді ж розвиток чисто інформаційно-комп'ютерної технології, не пов'язаної з реальними перетвореннями речовини та енергії, сприяє лише вдосконаленню методів перерозподілу вже існуючих благ і становленню поп-науки («науки містифікуючої»), спрямованої на безсенсове переуцілювання інформаційного середовища людини та досягнення власних цілей, далеких від здобуття нового знання. Відбувається загальна декультуризація соціуму, пов'язана з розвитком (і навіть ренесансом) хибних форм креатосфери, що поширюються і в мистецтві (маскультура), і в освіті (формування обмеженої еліти і маси працівників для універсамів, «макдональдсів» та складальних конвеєрів), і в науці (яка стає дедалі більше позитивістською, орієнтованою на розвиток «фіктивного» сектора).

При цьому паралельно з деградацією справжньої культури (мистецтва, науки, релігії) розгортається процес технологічного переускладнення матеріальних носіїв псевдокультурних феноменів (примітивні та дорогі відеокліпи, дослідження, орієнтовані не на результат, а на використання складної техніки, масові богослужіння з видовищними ефектами тощо). Людина-творець перетворюється на «фахівця» та «клієнта», підпорядкованого розтиражованим стандартам «суспільства споживання», маскультури і корпоративної ідеології [11, с. 26-43].

Третє. У надрах інформаційного суспільства розвиток інформаційно-комп'ютерної технології набуває самодостатнього та некерованого характеру, дедалі відсторонюючись від реальних потреб соціуму, примушуючи людство вже «навздогін» прилаштовуватися до його примх. Передусім це стосується так званої інтернет-економіки, де трансформуються практично всі сталі категорії традиційної економіки. Інтернет-економіка, ґрунтуючись на інформаційно-комп'ютерній технології, породжує та розкручує новітню спіраль фіктивної, але легальної економічної діяльності. Це ірраціональна економічна модель, побудована на оперуванні віртуальною атрибутикою у віртуальному просторі, де за зовнішньою оболонкою економічних і фінансових категорій немає жодного реального, «фізичного» відповідника. Так, віртуальні фінанси починають опосередковувати віртуальні відтворювальні цикли, а ті, у свою чергу, базуються на «віртуальних» проектах, які стають такими, оскільки реальні проекти рідко завершуються втіленням. Звідси виникає абсолютно новий феномен фінансової економіки – «фінансоміки» (Ю. Осипов), який існує виключно у комп'ютерних мережах. Він відірваний від реальної економіки. Водночас інтенсивно формується і вже діє певний аналог управління фінансомікою. Але це фактично управління за допомогою контрольованої деструкції або організованого хаосу, тобто, власне, вже не управління, а фінансова влада небагатьох «глобальних гравців» над усіма іншими. Отже, є підстави стверджувати, що в інформаційному суспільстві «по-

ганий» вид економічного виснаження, притаманний попередньому, індустріальному суспільству, – мілітаризація – поступово замінюється на «найгірший» – техногенне виснаження [12, с. 88-96].

Самодостатній характер розвитку інформаційно-комп'ютерної технології, котрий на рівні конкретної особистості діє як запрограмований на недозованість споживання, таїть у собі дві основні небезпеки.

Перша, «буденна» – це ті негативні впливи на особистість, котрих зазнає звичайний користувач комп'ютерної мережі. Адже спілкування з нею не може не позначатися на його менталітеті. Інформація, що сприймається через монітор, діє безпосередньо на підсвідомість, обминаючи блоки критичного осмислення ситуації. Взаємодія з мережею знімає просторові та часові бар'єри спілкування – виникає ефект «присутності». Вивчення психології фанатиків Інтернету в США виявило, що їхні погляди і навіть зовнішні риси характеру протягом одного-двох років змінюються у напрямі ціннісних орієнтирів, котрі їм нав'язує комп'ютерна інформація, – світ перетворюється на подобу мрій та сновидінь, де все можливо. Є підстави стверджувати, що «людина мережева» стає одним із програмно-апаратних засобів кіберпростору. Тут відкривається доступ до підсвідомості індивіда, з'являються широкі можливості цілеспрямованої маніпуляції нею, тобто її розвиток переводиться у сферу електронної несвободи. Саму ж мережу можна розглядати як активний засіб (подібно до наркотику), здатний перекомутувати масову свідомість.

Другий тип небезпеки впливу інформаційно-комп'ютерної технології на людську особистість умовно можна охарактеризувати як «контр-науковий»: він пов'язаний з приглушенням творчого, теоретичного мислення. Така небезпека взагалі корініться у спокусі підміни творчо-пізнавальних начал людини певними інструментальними засобами (згадаймо небезпідставні застереження Сократа проти зловживання записуванням: мовляв, тоді у людини зникає необхідність тренувати пам'ять і уяву). Однак у сучасних умовах цей чинник набуває нових вимірів і масштабів.

Передусім, на рівні окремих користувачів поширене майже забобонне переконання, що комп'ютер може більше, ніж вони самі. Такого ставлення не було у «залізних програмістів» епохи «Мистецтва програмування для ЕОМ», тобто людей, які добре розумілися на тому, що може і чого не може машина (тоді вона була великою і призначалася для колективного користування).

Віра у надможливість електронного виконавця зміцнюється з переходом на персональний комп'ютер, доступний для великого кола користувачів – не математиків-програмістів за освітою і не знавців конкретної предметної галузі. Можливість використовувати широкий спектр готових пакетів прикладних програм (однак не створених спеціально для конкретних дослідницьких ситуацій), а також розвинених засобів мультимедіа породжує явище, яке можна охарактеризувати як «імідж-використання». Домінуючим тут стає не комп'ютерне моделювання пари «сутність – явище» з метою виявлення певного нового метасенсу, а рекламування «інформаційної оболонки» предметної галузі, коли, майже за Г. Гегелем, створюється «дурна безкінечність» графіків, діаграм, таблиць і баз даних.

Звичайно, з позицій можливостей легкодоступного обміну інформацією та організації роботи міждисциплінарних творчих колективів важко переоцінити значення мережі Інтернет для науково-творчої діяльності. Серйозна контр-наукова небезпека виникає внаслідок некоректного використання цих можливостей.

Адже в разі творчої (теоретичної, проєктивної, осмислюючої) діяльності переважає «вертикаль» утворення нового змісту, пов'язана з евристичним баченням уже знайомих речей («інсайт» інтуїції; монада пізнання Г. Лейбніца, що «не має вікон»; усамітнення пророків). Для Інтернету ж як квінтесенції стилю життя постмодернізму, навпаки, характерна «горизонталь» зв'язку – ризомі множини текстів різних жанрів і спрямованості, але з рівними правами на існування («гра з текстами»). Це багатство множини визначає, власне, і головну постмодерністську спокусу мережі – не створювати принципово нове («вертикаль» нового змісту), а нескінченно шукати по «горизонталі» щось готове, близьке до необхідного, оскільки в Інтернеті завжди «все є». Парадоксально, але нинішній Інтернет у певному сенсі стає найпотужнішим і найрозвиненішим засобом утримання людини поза справжньою творчістю, провокуючи виробництво нею імітаторів у науці та мистецтві.

Жодною мірою не ставлячи під сумнів перший реальний здобуток інформаційного суспільства – утворення світової інформаційної цілісності, зазначимо водночас, що замість очікуваного розширення творчої свободи, завдяки якому знання стали б вищими за товарні відносини, поки що формується суспільство із жорсткою мережевою несвободою. У ньому сутність людини ще більше відчужується від її існування (із ліквідацією «четвертого розриву» між людиною та машиною) [13, с. 15-16], ніж в індустріальному суспільстві, а знання дедалі більше стають товаром.

З накопиченням відомостей про світ пояснююча картина рано чи пізно приходить в розбіжність із спостереженнями. І оскільки процес пізнання безмежний, створення вічної картини світу неможливе. Наукова картина світу служить допоміжним «риштуванням», «відліочною формою» для максимального розвитку можливих наслідків її основних положень суті розглядуваних об'єктів та процесів в оточуючому Всесвіті – першим і другим елементами картини світу. На еволюційному етапі розвитку наукового пізнання самі ці елементи доповнюються новими даними, не змінюючись по суті (не відкидаючи уже існуючих понять відносно змісту цих елементів). Наслідки ж їх формуються в вигляді конкретних гранично широких гіпотез, моделей того чи іншого аспектів дійсності, утворюючих третій елемент картини світу (наприклад, різні варіанти геоцентричної картини світу). Тут картина світу об'єднується власне з наукою: з її теоретичною частиною. Один з елементів картини світу – це пов'язані в систему немовби «заголовки» теорій, які в подальшому або відкидаються, або перетворюються в підтверджені досвідом довготривалі теорії.

Список використаних джерел

1. Розов М. А. Філософія науки в новому вidenні / М. А. Розов // Постнекласика: філософія, наука, культура ; отв. ред. Л. П. Киященко, В. С. Степин. – СПб. : Изд. дом «Міръ», 2009.
2. Кримський С. Б. Зміст та функції природничо-наукової картини світу / С. Б. Кримський // Філософська думка. – 1976. – № 2.

3. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1989. – 181 с.

4. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс ; [пер. с англ. ; общ. ред. В. И. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича, Ю. В. Сачкова]. – М. : Прогресс, 1986. – 432 с.

5. Тулмин С. Концептуальные революции в науке / С. Тулмин // Структура и развитие науки. Изв. Бостонских исследований по философии науки. – М. : Прогресс, 1978.

6. Шегда А. В. Менеджмент / А. В. Шегда. – [3-е видання]. – К. : Знання, 2006. – 645 с.

7. Ортега-и-Гассет Хосе. Восстание масс / Ортега-и-Гассет Хосе ; [пер. з исп.]. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2002. – 509 с.

8. Пуанкаре А. Наука и метод / Анри Пуанкаре ; [пер. с фр. И. К. Брусиловского; под ред. прив.-доц. В. Ф. Кагана]. – Одесса : Mathesis, 1910. – 384 с.

9. Меджидова С. М. О методологических принципах исследования личности [Электронный ресурс] / С. М. Меджидова. – Режим доступа : <http://www.Psychology.az>.

10. Попов М. В. Сучасна наукова картина світу та методологічні проблеми розвитку теоретичної медицини / М. В. Попов // Практична філософія. – 2000. – № 1.

11. Бугзалин А. В. «Постиндустриальное общество» – тупиковая ветвь социального развития? / А. В. Бугзалин // Вопросы философии. – 2002. – № 5.

12. Кудрин Б. И. Технетика: новая парадигма философии техники (третья научная картина мира) / Б. И. Кудрин. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1998. – 120 с.

13. Койре А. Очерки истории философской мысли / А. Койре ; [пер. с фр. ; общая ред. А. П. Юшкевича]. – М. : Прогресс, 1985. – 286 с.

Chernova L. P., candidate of philosophical sciences, National pedagogical university, the name of M.P. Dragomanova (Ukraine, Kyiv), lp_chernova@mail.ru

Philosophical sense of modern scientific picture of the world

Philosophical sense of modern scientific picture of the world is examined from positions of logic of sense, that gives an opportunity additionally by volume of to examine those difficult phenomena of present time, that in itself already is not perceived, what be more, can result in covinous conclusions.

Keywords: philosophical sense, modern scientific picture of the world, logic of sense.

Чернова Л. П., кандидат философских наук, Национальный педагогический университет, им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), lp_chernova@mail.ru

Философский смысл современной научной картины мира

Рассматривается философский смысл современной научной картины мира с позиций логики смысла, которая дает возможность дополнительно объемно рассматривать те сложные явления нынешнего времени, которые сами по себе уже не воспринимаются, более того, могут приводить к обманным выводам.

Ключевые слова: философский смысл, современная научная картина мира, логики смысла.

* * *

УДК 53:1

Владенова И. В.

доктор философских наук, доцент, профессор, Национальный технический университет «ХПИ» (Украина, Харьков), vladlenova@email.ua

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В основе научной деятельности лежит индивидуальное мышление ученых, подверженное логическим, психологическим закономерностям и особенностям. В научном познании можно выделить важную компоненту – психологическую, обусловленную включением в процесс познания волевых, эмоциональных элементов, интеллектуальную интуицию, субъективного мировосприятия, обусловленного темпераментом, характером, творчеством, стилем мышления. В науке есть ряд принципов, которые иллюстрируют важную роль личностного знания в научном познании. Методологические принципы в науке определяют границы и правила построения теорий, ограничивают круг научных проблем, влияют на результаты научной деятельности. В рамках антропного принципа развивается эндофизика. Эта концепция опирается на представление о необ-

ходимом наличии наблюдателя, признании того факта, что наблюдатель и окружающий мир – единое целое.

Ключевые слова: психологические основания, наука, мышление, ученый.

(статья друкється мовою оригіналу)

В основе научной деятельности лежит индивидуальное мышление ученых, подверженное логическим, психологическим закономерностям и особенностям. Представление о научной мысли как совокупности алгоритмов сильно преувеличено. В познавательной и научной деятельности чрезвычайно важными оказываются мотивы личного опыта, переживания, внутренней веры в науку, в ее ценность, заинтересованность ученого, личная ответственность. М. Полани вводит понятия: «личностное знание» (personal knowledge), «личностный коэффициент» (personal coefficient), «неявное знание» (tacit knowledge), «убежденность» (belief), «страстность» (intellectual passion), «вовлеченность» (commitment) – все эти термины образуют концепцию М. Полани «личностного знания» [5]. Полани рассматривает знание как активное постижение познаваемых вещей, действие, требующее особого искусства. Акт познания осуществляется посредством упорядочения ряда предметов, которые используются как инструменты или ориентиры, и оформления их в искусный результат, теоретический или практический. Ориентиры и инструменты призваны служить, согласно Полани, искусственным продолжением тела, что определяет личное участие познающего человека в актах понимания. Но от этого понимание не становится субъективным, так как постижение есть ответственный акт, претендующий на всеобщность. Такого рода знание, представляющее сплав объективного и субъективного описывается термином «личностное знание» [там же].

Таким образом, в научном познании можно выделить важную компоненту – психологическую, обусловленную включением в процесс познания волевых, эмоциональных элементов, интеллектуальную интуицию, субъективного мировосприятия, обусловленного темпераментом, характером, творчеством, стилем мышления. Рассмотрим субъективные характеристики научного познания.

В науке есть ряд принципов, которые иллюстрируют важную роль личностного знания в научном познании. Методологические принципы в науке определяют границы и правила построения теорий, ограничивают круг научных проблем, влияют на результаты научной деятельности. Рассмотрим принцип, в котором наглядно аккумулируются личностный смысл и субъективный опыт. Это антропный принцип, который можно рассматривать как единый способ осмысления явлений действительности, отражающий единство мира с человеческим индивидом, осуществляющим познавательный акт. А. А. Ардаков отмечает, что особый философский интерес антропного принципа обусловлен тем фактом, что он был и остается по преимуществу естественнонаучным принципом, который родился недрах космологии и получил развитие в различных отраслях естествознания, оставаясь в философском смысле недостаточно разработанной концепцией [2]. Насчитывается более 30 формулировок антропного принципа, а также большое количество его вариаций, предлагаемых исследователями. Все разнообразие антропного принципа А. А. Ардаков предлагает исследовать в контек-